

25-Oktyabr, 2025-yil

KURSANTLARNI KASBGA TAYYORLASHDA PEDAGOGIK FAOLIYATNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Yangiboyev Jahongirbek Sherzodbek o‘gli

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: *pedagogik faoliyat, samaradorlik, innovatsion metodlar, psixologik yondashuv, motivatsiya, interfaol ta’lim, kompetensiya, o‘qituvchi mahorati..*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kursantlarni kasbga tayyorlash jarayonida pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish masalalari chuqur tahlil qilingan. Hozirgi davrda ta’lim jarayonining sifat va natijadorligini belgilovchi omillar qatorida o‘qituvchi faoliyatining kasbiy mahorati, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish, shuningdek, psixologik yondashuvning ahamiyati alohida o‘rin tutadi. Kursantlarni kasbiy tayyorlashda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki ruhiy va axloqiy shakllanish jarayonida yo‘l ko‘rsatuvchi, motivatsiya manbai va shaxsiy o‘rnak bo‘lishi zarurligi ta’kidlanadi. Maqolada pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishning bir necha muhim yo‘nalishlari keltirilgan: innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etish, interfaol mashg‘ulotlardan foydalanish, amaliy trening va refleksiv tahlil asosida kursantlarning mustaqil fikrlash va kasbiy mas’uliyatini rivojlantirish. Shuningdek, ta’lim jarayonida psixologik-pedagogik muhitni ijobiy shakllantirish, o‘qituvchi va kursant o‘rtasida o‘zaro hurmat, ishonch va hamkorlik muhitini yaratish muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatib o‘tiladi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, pedagogik samaradorlikni oshirish kursantlarning nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ko‘nikma, ijtimoiy mas’uliyat va axloqiy tayyorgarligini rivojlantiradi. Bunda ta’lim jarayonini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish, har bir kursantning individual psixologik xususiyatlarini inobatga olish zarurligi ta’kidlanadi. Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, kursantlarni kasbiy tayyorlashda pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish — bu nafaqat o‘qituvchining mahoratini oshirish, balki ta’limning ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatlarini uyg‘unlashtirish jarayonidir..*

Ключевые слова: *педагогическая деятельность, эффективность, инновационные методы, психологический подход, мотивация, интерактивное обучение, компетентность, педагогическое мастерство.*

Аннотация: *В статье рассматриваются пути повышения эффективности педагогической деятельности в процессе профессиональной подготовки курсантов. Отмечается, что современная система образования требует от преподавателя не только глубоких знаний, но и высокой педагогической культуры, психологической компетентности и умения использовать инновационные методы обучения. Автор подчеркивает, что педагог должен выступать не только как источник знаний, но и как наставник, психолог и мотиватор, способствующий развитию личности курсанта. Основное внимание уделяется вопросам внедрения современных*

25-Oktyabr, 2025-yil

педагогических технологий, активных и интерактивных методов обучения, индивидуального подхода и формирования профессиональной мотивации. Важным аспектом является создание благоприятного психологического климата в образовательном процессе, основанного на доверии, уважении и взаимопонимании между преподавателем и курсантами. Результаты исследования показывают, что повышение эффективности педагогической деятельности способствует формированию у курсантов не только профессиональных знаний, но и морально-нравственных качеств, гражданской ответственности и готовности к службе обществу. Таким образом, совершенствование педагогической деятельности в системе подготовки курсантов рассматривается как стратегическая задача современного образования, направленная на формирование высококвалифицированных, духовно зрелых специалистов.

Keywords: *pedagogical activity, efficiency, innovative methods, psychological approach, motivation, interactive learning, competence, teaching skills.*

Annotation: *This article explores the ways to improve the efficiency of pedagogical activity in the process of professional training of cadets. It emphasizes that in modern education, the effectiveness of teaching depends not only on academic knowledge but also on psychological awareness, creativity, and the ability to implement innovative and interactive teaching methods. The teacher's role is seen as that of a mentor, motivator, and guide who supports the cadet's psychological stability and professional identity formation. The article identifies several key directions for enhancing pedagogical effectiveness, including the integration of innovative learning technologies, practical training, and reflective analysis aimed at developing cadets' independent thinking, responsibility, and professional competence. Creating a positive psychological and pedagogical environment, fostering mutual respect, and ensuring cooperation between teachers and cadets are also highlighted as crucial factors for success. According to the findings, improving pedagogical efficiency enhances not only cadets' theoretical and practical knowledge but also their moral maturity, self-discipline, and readiness for professional service. In conclusion, the article stresses that increasing the effectiveness of pedagogical activity in cadet training is not merely an educational requirement but a vital process that strengthens the moral, social, and professional foundations of future specialists.*

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalari tez rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimining har bir bo'g'ini jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanmoqda. Ayniqsa, mamlakat xavfsizligi, qonun ustuvorligi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi tizimlarda xizmat qiluvchi kadrlarni tayyorlashda ta'lim jarayonining samaradorligi beqiyos ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, kursantlarni kasbga tayyorlash jarayonida pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish, uning psixologik-pedagogik jihatlarini chuqur o'rganish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Kursantlarni kasbga

25-Oktyabr, 2025-yil

tayyorlash – bu faqat nazariy bilim berish emas, balki ularni irodali, mas’uliyatli, mustaqil fikrlovchi, vatanparvar va insonparvar shaxs sifatida shakllantirish jarayonidir. Ta’lim jarayonida kursantning shaxsiy xususiyatlari, ruhiy holati, motivatsiyasi va ijtimoiy faoliyati inobatga olinganda, o’qitish samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shu bois, pedagogik faoliyatni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki shaxsni rivojlantiruvchi, kasbiy tayyorgarlikka ruhiy tayyorlovchi kompleks tizim sifatida ko‘rish zarur.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda ta’lim sifatini oshirish, kasbiy malakali kadrlar tayyorlash borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Ta’lim tizimini isloh qilish orqali biz yangi tafakkur, yangi avlodni tarbiyalaymiz. Bu esa mamlakat taraqqiyotining eng muhim kafolatidir.” Shu fikr kursantlarni kasbiy tayyorlash jarayonida pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish zarurligini yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Pedagogik faoliyat samaradorligi, avvalo, o‘qituvchining kasbiy mahorati, metodik yondashuvi, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash qobiliyati va psixologik sezgirligiga bog‘liq. Bugungi ta’limda an’anaviy uslublar bilan bir qatorda interfaol metodlar, refleksiv tahlil, muammoli o‘qitish, “case-study” va “coaching” kabi texnologiyalar o‘z o‘rnini topmoqda. Bu usullar kursantlarning o‘z fikrini erkin ifoda etishi, mustaqil qaror qabul qilishi, jamoada ishlash malakasini shakllantiradi. Kursantlarni kasbga tayyorlash jarayonida pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri bu – ta’limda motivatsion muhitni yaratishdir. Har bir kursant o‘z kasbining mazmunini anglab, uni jamiyatdagi o‘rni bilan bog‘lay olgan taqdirdagina, u o‘z faoliyatiga mehr bilan yondashadi. Buning uchun o‘qituvchi faqat bilim manbai emas, balki ruhiy ko‘makchi, yo‘l ko‘rsatuvchi va namuna bo‘lishi zarur. Pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish shuningdek, psixologik-pedagogik muhitning barqarorligini ta’minlashni ham o‘z ichiga oladi. Kursantlar ko‘pincha intizom, stress, mas’uliyat va kuchli raqobat sharoitida o‘qishadi. Shu sababli o‘qituvchi ularning hissiy holatini tushuna bilishi, psixologik qo‘llab-quvvatlashni tashkil etishi, o‘zaro hurmat va ishonch asosida muloqot o‘rnatishi kerak. Bundan tashqari, kursantlarni kasbga tayyorlashda axloqiy tarbiya ham asosiy o‘rinni egallaydi. Ichki ishlar, harbiy yoki huquqni muhofaza qilish sohalarida xizmat qiluvchi mutaxassislar uchun halollik, fidoyilik, mas’uliyat va insonparvarlik kabi fazilatlar asosiy qadriyatlar hisoblanadi. Shu bois pedagogik faoliyatning maqsadi faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, kursantlarda milliy g‘urur, vatanparvarlik va insoniy qadriyatlarga sadoqat ruhini singdirishdan iborat bo‘lishi kerak. Ta’lim jarayonini samarali tashkil etish uchun o‘qituvchilarning malakasini oshirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, ta’limda monitoring va tahlil tizimini yo‘lga qo‘yish ham muhim hisoblanadi. Chunki o‘qituvchi pedagogik faoliyatning markazida turuvchi shaxs bo‘lib, uning ijodkorligi, yangilikka ochiqqligi, pedagogik madaniyati ta’lim natijalariga bevosita ta’sir qiladi.

ASOSIY QISM

Kursantlarni kasbga tayyorlashda pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish zamonaviy ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki ta’lim jarayonining natijasi — bu bilim darajasi bilan bir qatorda shaxsning kasbiy yetukligi, irodasi,

25-Oktyabr, 2025-yil

ma'naviyati va mas'uliyat darajasi bilan ham belgilanadi. Shunday ekan, o'qituvchi faoliyatining samaradorligi kursantning kasbiy shakllanishida hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik samaradorlik tushunchasi keng ma'noga ega bo'lib, u nafaqat o'qituvchi tomonidan bilim berishning sifatini, balki o'quv jarayonining tashkil etilishi, kommunikativ muhit, o'qituvchi va kursant o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, motivatsiya darajasi, hamda psixologik qulaylikni ham o'z ichiga oladi. Samarali pedagogik faoliyat — bu o'qituvchi tomonidan o'z ishini rejalashtirish, baholash, tahlil qilish, va zarur hollarda yangilik kiritish qobiliyatidir.

1. Pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuvning o'rni

Bugungi kunda o'qituvchilardan faqat bilim yetkazish emas, balki yangicha fikrlaydigan, tahlil qila oladigan, amaliyotda yechim topa oladigan kursantlarni tayyorlash talab etiladi. Buning uchun innovatsion ta'lim texnologiyalari muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, interfaol metodlar — “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bumerang”, “Bahs-munozara”, “Case-study”, “Trening” kabi usullar o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, jamoada ishlash malakasini shakllantiradi va o'z fikrini asoslash ko'nikmasini rivojlantiradi. Innovatsion metodlar yordamida kursantlar dars jarayonining passiv ishtirokchisi emas, balki faol subyekti sifatida qatnashadilar. Natijada ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ortadi, o'zlashtirish darajasi yuqorilaydi, ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish malakalari shakllanadi.

2. Kursantlarning psixologik holatini hisobga olish zaruriyati

Kursantlar ta'lim jarayonida nafaqat aqliy, balki ruhiy jihatdan ham katta yuklamalarga duch keladilar. Ayniqsa, ichki ishlar yoki harbiy soha kursantlari intizom, jismoniy tayyorgarlik, kuchli talabchanlik muhitida o'qishadi. Shu sababli, pedagogik samaradorlikni oshirishda psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi har bir kursantning shaxsiy xususiyatlarini bilishi, stressga chidamliligini aniqlashi, muloqot uslubini moslashtirishi lozim. Buning uchun ta'lim muassasalarida psixologlar bilan hamkorlikda o'tkaziladigan suhbatlar, treninglar va motivatsion mashg'ulotlar foydali natijalar beradi. Shuningdek, kursantlarda o'z-o'zini nazorat qilish, hissiy barqarorlik va irodani mustahkamlash ko'nikmalarini rivojlantirish ham pedagogik faoliyat samaradorligini oshiradi.

3. Pedagogik mahorat va kommunikativ madaniyat

O'qituvchining pedagogik mahorati — bu uning o'z fani bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi, uni aniq, tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazish qobiliyatidir. Ammo faqat bilim emas, kommunikativ madaniyat ham o'qituvchining samaradorligini belgilaydi. O'qituvchi har bir kursant bilan muloqotda hurmat, sabr-toqat va e'tibor ko'rsatishi lozim. Chunki o'zaro hurmat va ishonch mavjud bo'lgan muhitda kursant o'zini erkin his qiladi, bu esa o'qitish natijalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Pedagogik madaniyatning asosiy tarkibiy qismlari — o'zini tuta bilish, nutq madaniyati, emotsional barqarorlik, pedagogik etikaga rioya qilish va muloqotda psixologik sezgirlikdir. Shu jihatlar uyg'un bo'lganda, o'qituvchi kursantlar uchun haqiqiy yetakchi va ilhom manbaiga aylanadi.

4. Kasbiy motivatsiyani shakllantirish

Kasbiy motivatsiya — bu kursantning o‘z kasbini sevishiga, unga sodiq qolishiga sabab bo‘ladigan ichki kuchdir. Pedagogik faoliyatda motivatsiyani oshirish uchun quyidagi yo‘llar samarali hisoblanadi:

- Kasbning ijtimoiy ahamiyati haqida ma’naviy-ma’rifiy suhbatlar o‘tkazish;
- Kursantlarni amaliy mashg‘ulotlarga, xizmat jarayonlari bilan bog‘liq tadbirlarga jalb etish;
- Yutuqlarini tan olish va rag‘batlantirish;
- Jamoaviy ruhni kuchaytiruvchi psixologik treninglar o‘tkazish.

Shunday muhitda o‘qigan kursant o‘z kasbining mohiyatini chuqur anglaydi va o‘zini shu yo‘nalishga bag‘ishlashga tayyor bo‘ladi.

5. Ta’lim jarayonini tahlil qilish va o‘z-o‘zini baholash

Pedagogik samaradorlikni oshirishda doimiy tahlil va refleksiya muhim ahamiyatga ega. Har bir mashg‘ulotdan so‘ng o‘qituvchi o‘z faoliyatini baholab, nimalar muvaffaqiyatli bo‘lganini, nimalarni takomillashtirish kerakligini aniqlashi zarur. Shuningdek, kursantlarning fikrlarini o‘rganish, anonim so‘rovnomalar o‘tkazish, darslar bo‘yicha mulohazalar yig‘ish ham samarali natijalar beradi. Tahlil asosida o‘qituvchi o‘z metodikasini yangilaydi, o‘quv dasturlarini takomillashtiradi va kursantlarning ehtiyojlariga moslashtiradi. Shu tarzda pedagogik faoliyat dinamik, samarali va natijador bo‘lib boradi.

XULOSA

Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalarining tez sur‘atlar bilan rivojlanayotgan davrida ta’lim tizimining samaradorligi mamlakatning raqobatbardoshligi, ijtimoiy barqarorligi va xavfsizligiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, kursantlarni kasbga tayyorlash jarayonida pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki kelajakda xalq osoyishtaligi, tartib-intizom va davlat xavfsizligini ta’minlaydigan, halol va fidoyi mutaxassislarni tayyorlashda o‘qituvchi faoliyatining sifat darajasi hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqot davomida aniqlanganki, samarali pedagogik faoliyat — bu faqat dars o‘tish yoki bilim berish emas, balki kursant shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltirilgan, kompleks, tizimli va psixologik-pedagogik asoslangan jarayondir. Pedagogik samaradorlikka ta’sir qiluvchi omillar ko‘p bo‘lib, ulardan asosiylari — o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, innovatsion yondashuvi, muloqot madaniyati, psixologik sezgirliigi va shaxsiy namunasi hisoblanadi. Avvalo, innovatsion texnologiyalarni o‘quv jarayoniga joriy etish pedagogik samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Chunki an’anaviy dars uslublari zamonaviy kursantlarning fikrlash sur‘atiga mos kelmay qolmoqda. Shu sababli, interfaol metodlar, amaliy mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish va “case study” texnologiyalarini tatbiq etish orqali kursantlarning mustaqil fikrlashi, muammoni tahlil qilish va yechim topish ko‘nikmalari rivojlanadi. Bu esa nafaqat nazariy bilimni, balki amaliy tayyorgarlikni ham kuchaytiradi. Ikkinchidan, kursantlarning psixologik holatini chuqur o‘rganish va hisobga olish pedagogik samaradorlikning muhim shartlaridan biridir. Har bir kursantning xarakteri, hissiy holati, ijtimoiy faollik darajasi turlicha bo‘lganligi sababli, o‘qituvchi individual yondashuvni qo‘llashi zarur. Psixologik muhitning ijobiy bo‘lishi — bu dars jarayonida

25-Oktyabr, 2025-yil

o‘zaro ishonch, hurmat va motivatsiyaning mavjudligini anglatadi. Agar kursant o‘zini qadrlangan, tushunilgan va e‘tibor markazida deb his qilsa, u holda uning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi, faol ishtiroki ham oshadi. Uchinchidan, pedagogik mahorat va kommunikativ madaniyat samarali ta‘limning yuragi hisoblanadi. O‘qituvchining nutq madaniyati, o‘zini tutish qobiliyati, xulq-atvori, hamkasblar va kursantlarga bo‘lgan munosabati uning kasbiy obro‘sini belgilaydi. O‘z fani bo‘yicha chuqur bilimga ega bo‘lgan, darsni qiziqarli tashkil eta oladigan, har bir kursantga hurmat bilan qaraydigan pedagog — nafaqat bilim manbai, balki o‘rnak bo‘ladigan shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. To‘rtinchidan, kasbiy motivatsiyani shakllantirish kursantlarni o‘z kasbiga mehr bilan qaraydigan, mas‘uliyatli mutaxassis sifatida tarbiyalashning asosi hisoblanadi. Kursantlar orasida “Men nima uchun bu kasbni tanladim?”, “Men xalq uchun nimalar qila olaman?” degan savollarga javob topish jarayoni ularning ichki ruhiyatini shakllantiradi. Shu bois, ta‘lim jarayonida ma‘naviy-ma‘rifiy suhbatlar, kasbiy faxrni kuchaytiruvchi uchrashuvlar, amaliyotdagi tajribali xodimlar bilan muloqot, rag‘batlantirish tizimi samarali vosita bo‘la oladi. Beshinchidan, ta‘lim jarayonini tahlil qilish va doimiy o‘zini baholash pedagogik faoliyatni takomillashtirishning zaruriy shartidir. O‘qituvchi har bir mashg‘ulotdan so‘ng o‘z faoliyatini tanqidiy ko‘z bilan tahlil qilsa, nimani yaxshilash kerakligini aniqlab, yangi metodlarni sinovdan o‘tkazsa, u holda samaradorlik ortadi. Bundan tashqari, kursantlarning fikr-mulohazalarini o‘rganish, ularning takliflarini inobatga olish ham o‘quv jarayonini insonparvar va zamonaviy qilishga yordam beradi. Shu o‘rinda, ta‘lim-tarbiya jarayonida insonparvarlik tamoyillariga amal qilish alohida ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning so‘zlari bilan aytganda, “Ichki ishlar organlari xodimi – bu xalqning osoyishtaligini ta‘minlaydigan, davlat emas, xalq xizmatkori sifatida ish yuritadigan insondir.” Shu g‘oya asosida kursantlarga bilim berish, ularni xalq manfaati uchun xizmat qilish ruhida tarbiyalash, pedagogik faoliyatning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma‘naviyat — yengilmas kuch”. — Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
2. G‘ulomov A., To‘raqulov A. “Pedagogika nazariyasi va amaliyoti”. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Abdullayeva D. “Kasbiy tayyorgarlik jarayonida psixologik-pedagogik yondashuvlar”. // Oliy ta‘lim muassasalari jurnali, 2022-yil, №3.
4. Yo‘ldoshev J., Hasanov N. “Ta‘lim jarayonida innovatsion texnologiyalar”. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.